

A bírálóbizottság értékelése

Kalmár Melinda munkája a szovjet típusú rendszerek univerzális leírásának igényével lép fel, s azok újszerű, innovatív, gondolatokban gazdag, vitára inspiráló értelmezését és elemzését nyújtja. Alapvetően gazdagítja ismereteinket a kelet-közép-európai térség szocialista és poszt-szocialista kori átalakulásával kapcsolatban és érdemben hozzájárul – nemzetközi kontextusban is – a kérdéskör történelmi, tranzitológiai szakirodalmához. A nagyívű, a szerző korábbi kutatásait újszerű elméleti keretbe helyező alkotás mindenekelőtt a globalizáció perspektívájából tekinti át a szovjet és szovjetvariáns rendszerek fejlődésének kérdéseit, elsősorban arra koncentrálva, miképp befolyásolták azt a világgazdasági folyamatokból, a tudományos és technológiai fejlődésből eredő kihívások. Mindezt nagy elméleti igénnyel, elsősorban e szovjet – és szovjetvariáns – rendszerek perspektívájából elemzi, s mutat rá a „szovjet galaxis” állandó és változó jegyeire, válaszaira, nyitási és elzárkózási törekvéseire. Ennek során a dolgozat új tudományos eredményeket, megfontolandó szempontokat vonultat fel a szovjet hatalmi mechanizmusok változásainak megértéséhez, a diktatúra társadalmiasítási folyamatának leírásához.

Az opponensek a fentiek elismerése mellett felhívták a figyelmet a mű szerkezetével, megközelítésmódjával, nyelv- és fogalomhasználatával, illetve a források értékelésével kapcsolatos kritikái meglátásaikra.

A tíz fejezetre és mintegy 120 alfejezetre osztható, nem megszokott felépítésű mű a szétaprózottság érzetét keltő szerkezete és a helyenként visszatérő témák, feloldódó időrend együttesen nem segíti kellően a szöveg megértését. Szintén kihívás elé állítja az olvasót a dolgozat sajátos „metanyelve”, amely egy különálló fogalmi hálót teremt, az önálló fogalomalkotás ambíciójával lép fel, amely vitathatatlan eredetisége mellett nem minden esetben tűnik definiáltnak, indokoltnak, illetve funkcionálisnak. Az innovatív értelmezési keretet kínáló zárt fogalmi univerzum ugyanakkor az opponensek szerint a társadalomtudományi irodalomban már bevett, megalapozott fogalmakhoz való kapcsolását, az azokkal való vitát és a bevezetett fogalmak alaposabb elméleti és empiriában gyökerező indoklását igényelné. Egyúttal felveti annak a dilemmáját, hogy e beágyazás, a nagyszabású, szintetizáló monográfia sajátosságából adódó kinyilatkoztató leírás oldása egyúttal jobban szolgálná az értelmezések ütköztetését, a továbbgondolást, a termékeny tudományos vitát. Mindez felveti a korszak hazai és nemzetközi irodalmának, tudományos diskurzusának bővebb felhasználásának kérdését is. Mindenképpen körültekintőbb definícióra és indoklásra volna szükség a központi fogalomként használt „korporativizmus” alkalmazásának bizonyítására, valamint – nem vitatva, hogy a szovjet és szovjetvariáns rendszerek az államszocializmus évtizedei során jelentős átalakuláson mentek keresztül – az autoriter és hibrid rezsím fogalmának, az integráció tényleges előrehaladásának alátámasztására, a fogalom mögötti intézmények feltárására, elemzésére.

A bírálók felhívták a figyelmet a monográfia felülről – elsősorban a párt és az állam, illetve politikai döntéshozók – szintjéből, világából kiinduló megközelítései mellett a társadalom, az egyéni megélés nézőpontjának és forrásainak, az alulról érkező impulzusok fontosságára.

A dolgozat összességében ambiciózus, átfogó értelmezési igénnyel készült, új nézőpontokat, újszerű felvetéseket és magyarázatokat kínáló mű. A jelölt kimerítően és részletesen kidolgozott válaszát a bizottság meggyőzőnek tartotta, és javasolja a doktori fokozat odaítélését.